

VŠEOBECNĚ O ČINNOSTI TANKOVÝCH A MECHANISOVANÝCH SVAZKŮ PŘI PROTIÚDERU

Podplukovník Zdeněk Knop

Cílem protiúderu je zbavit nepřítele iniciativy ne-li trvale, aspoň dočasně, rozdrtit jeho hlavní útočné uskupení zeslabené naší obranou a ovládnout operačně důležité objekty nebo rajony a pak — podle situace a celkového poměru sil — buď znovu upevnit vlastní obranu nebo přejít v rozhodnou protiofensivu.

Protiúder se obvykle provádí několika vševojskovými, tankovými a mechanisovanými svazky, dostatečně zesílenými ostatními druhy vojsk, aby bylo možno vytvořit na rozhodujících směrech nutnou převahu sil a prostředků nad nepřítelem.

Soustředění takového počtu vojsk a materiálu k provedení protiúderu vyžaduje času a značného organizačního úsilí velitelů a štábů. Proto se protiúder připravuje již v době organizace obrany. Během vlastního průběhu obranných bojů se pak plánovaná opatření upřesňují.

Protiúder je zvláštní druh útočného boje, a proto i činnost tankového a mechanisovaného vojska v něm bude mít jistě své charakteristické rysy.

Co má vliv na způsob použití a činnost tankového a mechanisovaného vojska v protiúderu?

Bude to především

- cíl protiúderu a jeho souvislost s plánem operace armády;
- stupeň vyčerpanosti vojsk nepřítele, celkové uskupení jeho sestavy na frontě, zejména rozmístění jeho operačních záloh;
- rozmístění a činnost tankového a mechanisovaného vojska před zahájením protiúderu;
- konfigurace fronty nepřátelského vlonu do naší obrany;
- zvláštnosti situace na směru předpokládaného protiúderu;
- nasycenost vlastního úderného uskupení vojsk tanky a samohybnými děly;
- činnost sousedů vzhledem na taktickou a operační součinnost.

Všechny tyto faktory mohou mít vliv na stanovení úkolů tankovému a mechanisovanému vojsku, na jejich rozložení v celkové sestavě úderného uskupení, na jejich vlastní sestavu i na jejich činnost po skončení protiúderu.

V podstatě bude mít činnost tankového a mechanisovaného vojska v protiúderu ráz útoku na nepřítele, který spěšně přešel do obrany, a pak ráz řady střetných bojů.

Nepřátelské síly nebudou rovnoměrně rozloženy na celé frontě vlonu do naší obrany. Nepřítel bude zpravidla zasazovat své zálohy na tom směru, na němž dosáhl dosud největšího úspěchu, nebo k ovládnutí takových objektů a čar, které mu zabezpečí výhodné podmínky k dalšímu rozvíjení úspěchu.

V podstatě možno očekávat dvojí způsob vedení hlavního úderu nepřítele: buď nejkratším možným směrem do operační hloubky nebo

nejdříve k rozšíření průlomu do stran a teprve potom do operační hloubky.

V obou případech se musíme snažit nalézt nejslabší místa v nepřátelské sestavě a tam provést protiúder. Zpravidla to budou boky průlomu, ať už nepřítel vede svůj hlavní úder na nejkratším směru nebo k rozšíření průlomu do stran.

Úspěšné prolomení fronty nepřítele na bocích úderem pod základnu vlonu dává možnost rychle uzavřít jeho hlavní útočné uskupení, izolovat ho od hlubších operačních záloh a postupně po částech zničit.

V protiúderu je tedy třeba plně využít slabin útočné sestavy nepřítele a mocným hromadným úderem pěchoty, tanků, dělostřelectva a letectva rozrazit nepřátelskou frontu a rychle pronikat do týlu jeho útočné sestavy.

Současně s rozražením nepřátelské sestavy je třeba snažit se co nejrychleji rozšířit vlon do stran, zejména směrem k hlavnímu nepřátelskému uskupení. Tím jednak zmenšujeme manévrovací prostor nepřátelských jednotek, jednak zvětšujeme vzdálenost mezi vytvářeným vnitřním a vnějším obkličovacím kruhem. To pak zmenšuje nebezpečí, že by vlastní úderné uskupení mohlo být vstřícnými protiútoky nepřátelských vnitřních i vnějších záloh samo obkličeno.

Nepřítel se bude snažit znemožnit úspěšné rozvinutí našeho protiúderu a k tomu účelu bude spěšně formovat zálohy. Protože lze předpokládat, že hlavní síly budou blíže vrcholu vlonu, bude také nebezpečí úderu těchto záloh na vnitřní boky vojsk provádějících protiúder větší.

Bude-li mít nepřítel ještě nějaké zálohy vně vlonu, je třeba připravit se i na vnějším boku vojsk provádějících protiúder na jejich zásah.

Úloha a místo tankové nebo mechanisované divise v sestavě vojsk provádějících protiúder

Tanková nebo mechanisovaná divise je svými takticko-technickými vlastnostmi určena k tomu, aby dala celému uskupení vojsk provádějících protiúder značnou průraznou sílu, odolnost, pohyblivost a schopnost manévru i v průběhu protiúderu.

Značné množství tanků a samohybných děl v tankové nebo mechanisované divisi dovoluje na úseku protiúderu při průlomu sestavy nepřátelských obrněných a střeleckých divisi vytvořit značnou převahu v tancích.

Kromě toho tanky a samohybná děla, použité v prvním útočném sledu, dávají možnost prorazit nehlubokou sestavu nepřátelských jednotek vysokým tempem, a tak dopomáhají pěchotě proniknout brzy do týlu nepřátelského útočného uskupení.

Motorisovaná pěchota tankové nebo mechanisované divise spolu s tanky a samohybnými děly zabezpečuje svou pohyblivostí rychlé rozvíjení úspěchu protiúderu a při dosažení konečného cíle protiúderu i odolnost obrany proti nepřátelským protiútokům.

Zpravidla bude tankové nebo mechanisované divise použito na hlavním směru protiúderu v prvním sledu útočné sestavy. Do druhého sledu zařazujeme tankovou nebo mechanisovanou divisi jen v tom případě, je-li hloubka protiúderu značná a je-li první sled dostatečně nasycen tanky anebo není-li terén v úseku protiúderu vhodný pro použití tankové nebo mechanisované divise a nepřítel má organisovanou protitankovou obranu.

Co do umístění v sestavě prvního sledu může být tanková nebo mechanisovaná divise v oboustranném svazu s ostatními svazky nebo na boku. O jejím umístění rozhoduje zpravidla rozložení, síla, činnost nepřítele a terén v pásmu protiúderu.

Jestliže nepřítel zasadil do průlomu své bližší operační zálohy, zejména obrněné divise, je účelné použít tankové nebo mechanisované divise tak, aby vytvářely vnitřní kruh obklíčení. Svou mohutnou palbou a údernou silou zabezpečí spolehlivé uzavření obličovacího kruhu a mohou zabránit pokusům nepřítele o vyjití z obklíčení.

Má-li nepřítel i po zasazení bližších operačních záloh ještě další silné jednotky, jimiž by mohl ohrozit náš protiúder zvenčí, bude zpravidla výhodné použít tankové nebo mechanisované divise k vytváření vnějšího kruhu obklíčení. Takto může úspěšně chránit vnější bok uskupení provádějícího protiúder a zabránit nepřátelským zálohám uvolnit obklíčené útočné uskupení.

Úkoly tankové nebo mechanisované divise při protiúderu

Úkolem tankové nebo mechanisované divise při protiúderu zpravidla bude

- v součinnosti s ostatními vševojskovými svazky a druhy vojsk rozrazit nepřátelskou sestavu, zničit protistojící jednotky a spěšně přisunuté blízké zálohy;
- co nejrychleji proniknout do týlu hlavního nepřátelského útočného uskupení a v součinnosti se vstřícně útočícími tankovými, mechanisovanými nebo vševojskovými jednotkami uzavřít obklíčovací kruh v týlu tohoto uskupení;
- v součinnosti s letectvem, dělostřelectvem, protitankovými zálohami a pohyblivými odřady zatarasovacími odrážet nepřátelské protizteče v průběhu protiúderu a zejména pak po dokončení obklíčení nepřátelského uskupení; zabránit příchodu nepřátelských záloh na pomoc obklíčenému uskupení nebo pokusům obklíčených jednotek o vyjití z obklíčení;
- v součinnosti s ostatními svazky a druhy vojsk rozdělit a po částech zničit obklíčeného nepřítele.

Podle umístění v sestavě vojsk provádějících protiúder může tanková nebo mechanisovaná divise vytvářet buď vnitřní nebo vnější kruh obklíčení. Podle toho je jí pak stanoven také úkol.

Útočí-li tanková nebo mechanisovaná divise s úkolem vytvářet vnitřní obklíčovací kruh, musí ovládnout zejména takové objekty nebo čáry, které by mohly nepříteli umožnit uniknutí z obklíčení.

Je-li divise určena k vytváření vnějšího obklíčovacího kruhu, bude jejím hlavním úkolem ovládnout takové prostory nebo objekty, kterých by mohl nepřítel využít jako výchozího prostoru k protiztečím nebo úderům na vysvobození obklíčeného uskupení. Po ovládnutí těchto předem určených prostorů a jestliže se přiblížily hlubší nepřátelské zálohy, přechází divise zpravidla do obrany, připravena odrážet úderů těchto záloh. Nemá-li nepřítel nablízku větších záloh, musí divise proniknout co nejhluběji do původních obranných postavení nepřítele. Tím jednak zvětšuje vzdálenost vnějšího a vnitřního obklíčovacího kruhu, jednak zlepšuje podmínky pro přechod k protiútok. Nejčastěji bude cílem

tankové nebo mechanisované divise působící na vnějším boku obnovit původní přední okraj obrany.

Je-li plánován přechod do protiofensivy, je účelné, aby tankové a mechanisované jednotky útočící na vnějším křídle ovládly nejen původní přední okraj obrany, ale zmocnily se i výhodných objektů a čar v prostoru původního nepřátelského výchozího prostoru. Tam mívá nepřítel řadu obranných staveb vybudovaných ještě před zahájením jeho útoku. Je výhodné ovládnout celé původní hlavní pásmo nepřátelské obrany alespoň na tom úseku, na němž se plánuje přechod do protiútoků.

Úkol tankové nebo mechanisované divise se zpravidla dělí na bližší a další úkol. Někdy, má-li protiúder značný rozsah, může být divisi stanoven i úkol dne.

Bližším úkolem divise zpravidla bude rozrazit nepřátelskou sestavu, zničit protistojící jednotky a odrazit protizteče bližších záloh. Dalším úkolem pak bude dokončit obklíčení hlavního nepřátelského uskupení v součinnosti se sousedy a se vstřícně útočícími jednotkami a zmařit pokusy nepřátelských záloh uvolnit obklíčené jednotky protiztečemi zvenčí nebo zevnitř obklíčeného uskupení.

Aby nebyl obklíčenému nepříteli poskytnut čas k protiopatření, je třeba přikročit ihned k jeho rozdělení a postupné likvidaci po částech. K tomu je třeba plně využít tankové nebo mechanisované divise, která se účastní vytváření vnitřního obklíčovacího kruhu.

Je proto povinností staršího náčelníka plánovat úkoly a činnost tankové nebo mechanisované divise v protiúderu hned z počátku se zřetelem na předpokládané provedení likvidace obklíčeného nepřátelského uskupení.

Je účelné, aby tankové nebo mechanisované divisi byl stanoven další úkol tak, aby bez složitého přeskupování mohla přejít co nejdříve k plnění nového úkolu, t. j. k úderu na rozdělení a postupnou likvidaci obklíčených jednotek.

Sestava tankové nebo mechanisované divise při protiúderu

Na sestavu tankové nebo mechanisované divise při protiúderu bude zpravidla mít vliv úkol divise, šířka útočného pásma, umístění divise v sestavě vojsk provádějících protiúder, rozmístění nepřátelských jednotek a ráz terénu na směr činnosti divise.

Při volbě sestavy je třeba zejména přihlížet k tomu, aby na zvoleném směru protiúderu byla vytvořena taková hustota tanků a samohybných děl, která zabezpečí spolehlivé proražení nepřátelské sestavy, rychlé zničení protistojících nepřátelských jednotek a rychlé proniknutí do týlu hlavního uskupení nepřítel.

Na volbu sestavy divise při protiúderu má vliv také hloubka úkolu divise.

Při obranné operaci armády provádí se protiúder zpravidla při vyvrcholení boje o taktickou hloubku obrany, t. j. když hloubka nepřátelského vlonu dosahuje asi 20 až 25 km. Za předpokladu, že nepřítel provádí průlom v šířce 15 až 20 km, je možno počítat s tím, že hloubka úkolu tankové nebo mechanisované divise nebude větší než 15 až 20 km. Tato hloubka vyžaduje učenit sestavu divise do dvou sledů k zabezpečení narůstání síly úderu i tempa útoku, jakož i manévru podle reakce nepřítele na protiúder.

Bude-li tanková nebo mechanisovaná divise útočit na boku jednotek

provádějících protiúder, bude vždy nutné uspořádat sestavu divise do dvou sledů. Při tom bude výhodné vést pluk druhého sledu na ohroženém boku.

Při protiúderu můžeme předpokládat, že nepřátelská sestava nebude zvláště hluboká. Nepřítel je dosud v útočné sestavě a většinu svých sil a prostředků má zasazenu v prvním sledu. Při zahájení protiúderu můžeme počítat se zásahem celkem jen nevelkých záloh. Teprve v dalším průběhu protiúderu je třeba připravit se na odražení protiztečí větších nepřátelských sil. Bude tedy účelné zasadit k počátečnímu úderu maximum sil a prostředků, aby nepřátelská sestava byla co nejrychleji proražena. Pro boj v hloubce pak nutno mít k dispozici dostatečně silné jednotky a zálohy k odražení nepřátelských protiztečí a k zesilování úderů z hloubky.

Za předpokladu, že tanková divise bude útočit na frontě 4 km, může všemi svými jednotkami vytvořit hustotu přes 50 tanků a samohybných děl na 1 km fronty, mechanisovaná divise kolem 45 tanků a samohybných děl na 1 km fronty.

Takové hustoty zcela postačí a umožňují členit sestavu divise do hloubky.

Při protiúderu má počáteční činnost vojsk zpravidla ráz útoku na spěšně zaujatou nepřátelskou obranu. Tento druh útoku nevyžaduje obvykle větší hustoty než 25 až 30 tanků a samohybných děl na 1 km.

Tuto hustotu může tanková divise útočící se dvěma tankovými a jedním mechanisovaným plukem v jednom sledu vytvořit na frontě 5 až 6 km. Mechanisovaná divise, mající v prvním sledu dva mechanisované a jeden tankový pluk, může tuto hustotu vytvořit na frontě 4 až 4,8 km.

Protože však i v plucích bude třeba vytvářet určitou hloubku sestavy, nebude zpravidla útočné pásmo ani u tankové ani u mechanisované divise širší než 4 km. U tankové divise navíc pak méně pěchoty nás nutí určovat tankovým plukům užší útočná pásma.

Vzhledem na požadovanou hustotu tanků a samohybných děl a na šířku útočného pásma volíme sestavu divise zpravidla tak, aby se počáteční úderu zúčastnila většina sil a prostředků divise.

V každém jednotlivém případě bude třeba volit sestavu divise se zřetelem na konkrétní situaci a bude třeba pečlivě uvážit jednotlivé činitele mající vliv na volbu sestavy.

První sled tankové divise tvoří zpravidla dva tankové pluky zesílené praporem samohybných děl třetího tankového pluku. Mechanisovaný pluk zařazujeme do prvního sledu zpravidla při činnosti divise na boku uskupení provádějícího protiúder k ochraně boku tankové divise.

Útočí-li divise v jednom sledu, vedou hlavní úder dva tankové pluky bojující vedle sebe.

Tankový prapor třetího tankového pluku tvoří zpravidla zálohu velitele divise. Někdy bude účelné zařadit do zálohy kromě tankového praporu též jeden mechanisovaný prapor.

První sled mechanisované divise tvoří obvykle tankový a jeden nebo dva mechanisované pluky. K zesílení tankového pluku a tankových praporů mechanisovaných pluků se používá praporu samohybných děl. Hlavní úder divise vede zpravidla tankový pluk.

Druhý sled tvoří obvykle jeden nebo dva mechanisované pluky. Je-li v druhém sledu jeden pluk, je někdy účelné vytvořit si též zálohu v síle mechanisovaného praporu z některého pluku prvního sledu. Jen

výjimečně bude mechanisovaná divise útočit všemi jednotkami v jednom sledu. V takovém případě si musí velitel divise vyčlenit zálohu aspoň v síle dvou mechanisovaných praporů s posilovými prostředky.

Úkolem všeobecné zálohy spolu s ostatními zálohami je chránit a zabezpečovat zejména boky a tyl divise proti protiztečím nepřátelských jednotek, rozvíjet úspěch nebo zesilovat první útočný sled.

Z organického i posilového dělostřelectva se obvykle vytvářejí plukovní a divisní dělostřelecké skupiny. Poměrně omezené množství posilového dělostřelectva zpravidla nedovolí vytvářet plukovní dělostřelecké skupiny o více než dvou dělostřeleckých oddílech a divisní dělostřeleckou skupinu o třech až čtyřech oddílech. Organické raketometné jednotky zařazujeme zpravidla do divisní dělostřelecké skupiny. Je-li divise zesílena dalšími raketometnými oddíly, je účelné zařadit je i do plukovních dělostřeleckých skupin.

Protitankové dělostřelecké jednotky přidělené tankové nebo mechanisované divisi obvykle tvoří divisní protitankovou zálohu. Ta pak postupuje za sestavou prvního sledu na ohroženějším boku, připravena přehradit důležité směry, z nichž možno očekávat protizteče nepřátelských tanků.

Organických i posilových ženijních jednotek používáme zejména k zabezpečení činnosti prvního sledu, část sil a prostředků zařazujeme do divisního pohyblivého odřadu zatarasovacího a do ženijní zálohy.

Chemické jednotky organické i posilové zpravidla přidělujeme jednotlivým plukům k provádění chemického průzkumu a k zabezpečení jejich činnosti, kdyby nepřítel podnikl chemický nebo atomový útok. Část sil si ponechává velitel divise v záloze k plnění obdobných úkolů ve prospěch celé divise.

Protože činnost tankových nebo mechanisovaných svazků v protiúderu má ve své podstatě ráz útoku na spěšně zaujatou obranu nepřítele a často také ráz střetného boje, budou i opatření k bojovému zabezpečení, organizaci součinnosti a velení prováděna v duchu zásad platných pro tyto druhy boje. Odkazují proto čtenáře na příslušná ustanovení Polního řádu čs. lidové armády (sbor, divise).

Závěr

Protiúder je jednou z nejsložitějších fází armádní obranné operace. Jeho složitost je dána podmínkami, za jakých se připravuje a vede. Je však dána také tím, že jeho cílem je kvalitativní změna situace na daném úseku fronty — iniciativa po úporné obraně přechází z rukou nepřítele do našich rukou. Tankové a mechanisované divise jsou jedním z nejdůležitějších činitelů, na nichž tato změna závisí.

Mohutnost úderu, rychlé tempo operace, včasné uzavření obkličovacích kruhů kolem hlavního nepřátelského uskupení, odražení a zničení nepřátelských záloh usilujících o vyvedení obkličovaných jednotek — to jsou hlavní znaky činnosti tankové nebo mechanisované divise v protiúderu.

Slavná Sovětská armáda ve Veliké vlastenecké válce v mnoha obranných operacích dokázala, že si tento druh manévru plně osvojila. Snažme se proto studiem jejích zkušeností naučit bit nepřítele stejně dovedně, jako to dělali velitelé stalinské školy.

Prameny:

- Plní řád čs. lidové armády (sbor, divise),
Bojový řád tankového a mechanisovaného vojska, díl III,
Pom-tank-1: Tanková a mechanisovaná vojska v obranné operaci armády,
Theoretická část rozboru ministra národní obrany při armádním operačním
cvičení u V2VO r. 1953.

—◆—

**Z projevu prvního náměstka ministra národní obrany
generál-plukovníka B. Lomského
při vyřazení absolventů Vojenské akademie Klementa Gottwalda**

Zásluhou světových sil demokracie a míru, vedených Sovětským svazem, bylo dosaženo určitých úspěchů v uvolnění mezinárodního napětí. To však nesmí zeslabit naši bdělost. Ze zkušeností víme, že s růstem sil demokracie a míru se současně nezeslabují choutky sil imperialistické agrese na rozpoutání nové války. Z toho plyne pro nás úkol — uložený nám X. sjezdem KSČ — dále zpevňovat bojovou a politickou sílu naší armády a zvyšovat svou bdělost při ochraně mírumilovného úsilí našeho lidu za vybudování socialismu.

Vedle významných úspěchů, kterých jsme v budování silné a bojeschopné armády dosáhli, máme ještě řadu nedostatků, k jejichž odstranění musíme přistoupit s větší rozhodností a důsledností. V tomto směru čeká i vás — absolventy Vojenské akademie — mnoho úkolů.

Jedná se zejména o tyto úkoly:

1. Podstatně zlepšit přípravu a práci vševojskových a týlových štábů svazků, rázně zvyšovat pružnost, operativnost a cílevědomost jejich práce.

Dále tvůrčím způsobem studovat bojovou činnost vojsk a práci týlu v podmínkách soudobé útočné a obranné operace. Pevněji a cílevědoměji řídit bojovou a politickou přípravu útvarů, zkvalitnit kontrolu a pomoc a důsledně plnit plány bojové a politické přípravy.

2. Zabezpečovat rychlé zvyšování technické úrovně armády, zvláště ovládnutí nové techniky a jejich vlastností, správně ji využívat a zvyšovat péči o její udržování. Hluboce ovládnout zásady protivzdušné obrany vojsk.

Mít na zřeteli, že bez pevné a dobře organisované součinnosti všech druhů vojsk nelze dosáhnout vítězství v boji.

3. Bojovat za vyřešení úkolů maximální hospodárnosti, za řádné využívání všech prostředků, které dává armádě náš pracující lid.

4. Využívat mobilisující a organisující síly strany, revolučního nadšení komunistů a mládežníků a pomáhat zlepšovat práci útvarových organizací štábů.